

חיוב מזוזה במבנה יביל

הקדמה:

צבא ההגנה לישראל עושה לילות כימים על מנת לשמור על בטחון מדינת ישראל. עשייה גדולה זו, מלווה בהשגחה ובשמירה אלוקית - "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילֲךָ וְלָתֵת אִיְיָיִךְ לְפָנֶיךָ". מצוות מזוזה, מבטאת את השמירה המיוחדת ששומר עלינו מלכו של עולם, הן בעתות מלחמה והן בעתות שלום.

שאלה: האם קרוואנים ומכולות, המיועדים למגורים זמניים חייבים במזוזה? כיצד יש לנהג לגבי המזוזות, בעת ניוד הקרוואנים ממקום למקום?

א. מקור הדין

נצטוונו בתורה:

דברים פרק ו פסוק ד:

וְכָתַבְתֶּם עַל־מְזוֹזֹת בֵּיתְכֶם וּבִשְעָרֵיכֶם.

חז"ל למדו שישנם מספר תנאים לחיוב בית במזוזה. אחד התנאים מובא בגמרא במסכת סוכה:

תלמוד בבלי יומא דף י עמוד א-ב:

סוכת החג בחג: רבי יהודה מחייב (במזוזה) וחכמים פוטרים... אמר רבא: ... רבי יהודה לטעמיה, דאמר: סוכה - דירת קבע בעינן, ומיחייב במזוזה. ורבנן לטעמייהו, דאמרי: סוכה דירת עראי בעינן, ולא מיחייב במזוזה.

❖ **חשוב: האם קביעות המגורים נקבעת על פי שימוש האדם או על פי ייעוד המבנה?**

הרמב"ם והשו"ע פסקו את דין הגמרא והוסיפו דוגמה נוספת:

רמב"ם הלכות מזוזה פרק ו הלכה ט:

סוכת חג בחג ובית שבספינה פטורין מן המזוזה, לפי שאינן עשוין לדירת קבע... החנויות שבשוקים פטורין, מפני שאינן קבועים לדירה.

הסתפק הגר"י קנייבסקי האם כאשר דרים בקביעות בתוך ספינה, מתחייבים במזוזה:

קהילות יעקב עירובין סימן יז:

צריך לעיין: בהא דבית שבספינה מקרי ש'אינו עשוי לדירת קבע' אם זהו מפני שהוא דירת עראי שהרי אינו מתכוין לדור שם אלא יושב שם בשביל לעבור בו ממקום למקום ולפי זה רב החובל והפועלים שדרים שם בקביעות עם בני ביתם ויש להם חדרים מיוחדים לדירה - שפיר חייבים במזוזה, או דנאמר דגוף הספינה אינה נקראת דירת קבע משום שעשויה לברוח (לנוע) ואינה מחוברת בקביעות למקום אחד.

בנו של הגר"י וייס נקט שאף הדר בקביעות בספינה אינו מתחייב במזוזה, וכתב שכן הדין גם בקרוואן:

מנחת יצחק חלק ב סימן פב אות ח:

כל מי שדר בדירה, רק מחמת איזה סיבה שאינו יכול לדור בדירת בית כהוגן, והוא מחכה בכל יום שיהיה באפשרו להעתיק משם, אז נחשב דירתו כדירת ארעי - ופטור ממזוזה, ולכן בנידון דידן יש לומר: דגם זה הדר בקרוואן, הגם שדר בו בקביעות, הוא רק מחמת איזה אונס, שאין ידו משגת לקנות לו בית ובאם יקבל איזה כסף - אז יעבור משם לדור בבית כהוגן, שפיר יש לומר דהוי כדירת ארעי.

אולם הגר"י וייס עצמו חלק עליו:

מנחת יצחק שם:

לדעתי חוץ מזה דקשה להחליט, דמחמת זה יהיה נחשב דירתו ארעי... דאם נאמר כן... כל מי שדר בדירה פחותה וקטנה, שאינה לפי כבודו ולפי מספר בני ביתו, ומחכה לדירה גדולה ורחבה יהיה נחשב מחמת זה דירתו הקטנה דירת אונס וארעי... אלא... כיון שדירה זו נעשה לדירת קבע לשום אדם, גם הדר שם בקביעות... אפילו רק מחמת אונס, שאין לו דירה אחרת - חייב במזוזה.

על דרך זו, כתב הגר"י אריאל שמעיקר הדין אוהל שמיועד למגורים קבועים, כמו במחנה צבאי, חייב במזוזה:

באהלה של תורה חלק א סימן מו:

אוהל... נחשב כדירת עראי לחיילים הגרים בו... אם המבנה עומד על עומדו כל השנה, והוא ראוי למגורים בכל ימות השנה - יש לו דין של דירת קבע. ואף אם ישנם ימים סוערים וקרים בחורף, בהם אין הוא ראוי למגורים.

אולם הגר"ד ליאור נקט שאוהל אינו חייב במזוזה:

הלכה כסדרה, אוהל ומחנה עמוד 155:

אוהל לסוגיו השונים אינו חייב במזוזה, אף אם האוהל משמש למגורי קבע (מעל שלושים יום)... כן כתב... הגר"ד ליאור, שרק בית קבוע חייב במזוזה, אך דבר שהוא ארעי כאוהל אינו נקרא בית לענין זה, וכמו שכתבו האחרונים לגבי קרוואן נייד. ואף על פי שמובא בפוסקים שאם הקרוואן הנייד נשאר במקומו זמן רב... יקבע ללא ברכה, זהו דוקא בקרוואן כי סוף כל סוף זהו מבנה שראוי להיות גם קבוע, אך אוהל - שמה שמאפיין אותו זו הניידות שלו, אינו חייב במזוזה כלל.

ב. חובת מזוזה במבנה יביל

❖ **האם מבנה המשמש למגורים המועבר ממקום למקום בהתאם לצורך חייב במזוזה?**

הפוסקים דנו האם קרוואן ומכולה, המועברים ממקום למקום על ידי מנוף חייבים במזוזה. הדעת קדושים כתב:

דעת קדושים יורה דעה סימן רפו סעיף א ס"ק א:

פסול 'תעשה ולא מן העשוי' לא היו אלא כשמתחלה נעשה בפסול אבל אם מתחלה נעשה בהכשר בחדר שחייב במזוזה, אף שנפטר החדר אח"כ ממזוזה כגון שמסירין הקירוי וכדומה לזה מכל מקום, כשנתקן אחר כך - כשירה ואין בזה משום תעשה ולא מן העשוי.

הגר"ש גרוס (ופוסקים רבים עימו) כתב שדין קרוואן שהובל עדיף מדין תליית דלת:

שו"ת וישמע משה פרשת שופטים התשע"ח:

כאן לא נתבטל מן הקרוואן שם בית אף בשעה שטלטלוהו.

מאיזר פוסקים אחרים נקטו שבטל מהקרוואן שם בית בעת הובלתו:

שו"ת וישמע משה שם:

הסכימו הפוסקים הגאונים רבי יצחק זילברשטיין (ועוד)... שבדאי חייבים להסיר את המזוזות מן הפתחים ולקובען מחדש, שבשעה שהיה הקרוואן באויר בטל ממנו שם בית ונפטר ממזוזה, וכשהניחוהו לא קיימו בזה מצות קביעת מזוזה ויש בזה משום 'תעשה ולא מן העשוי', שהרי מי שלוקח משקוף עם המזוזה קבועה בו ומניחו בפתח לא קיים את המצוה ולא יצא ידי חובתו. וכן דעת הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצ"ל.

❖ **במידה וקובעים את המזוזות בשנית, האם יש לברך על קביעתם?**

אף הסוברים שיש לחזור ולקבוע המזוזה נחלקו האם לברך על כך:

שו"ת וישמע משה שם:

לענין ברכה הורה הגר"י קניבסקי שיחזיר את המזוזה בלא ברכה. ולדעת הגר"י זילברשטיין והגרש"ז אולמן צריך לברך על קביעת המזוזה שהרי יש כאן חיוב חדש לגמרי... והגר"ז"נ גולדברג השיב דאמנם מעיקר הדין היה מקום לחייבו בברכה, אמנם (מכיון שבדיון עליו נשאלו היה ספק עקרוני האם המקום היה חייב במזוזה)... - אין חיוב לברך בשעה שקובעים את המזוזות מחדש.

ד. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו הלכה כסדרה:

הלכה כסדרה, הלכות מזוזה פרקים מא ומג:

- א. מבנה שבמהותו נבנה למטרת ארעי (ספינה, אוהל זמני, וכדו') - פטור ממזוזה.
- ב. קרוואנים המשמשים למגורים חייבים במזוזה בברכה, ואף אם מעתיקים אותם מידי פעם ממקום למקום.
- ג. יש להקפיד לקבוע את המזוזה כאשר הקרוואן הוצב במקום בו הוא אמור להיות מונח יותר משלושים יום.
- ד. אין להוריד את המזוזה בזמן העתקת הקרוואן ממקום למקום.

אהל זרוק (בית הראוי למגורים, המיטלטל ממקום למקום), בעת עומדו על הארץ - חייב לכולי עלמא במזוזה. אך גם בעת שמטולטל... כל שגוף המחיצות יכולות לעמוד ברוח שאינה מצויה - יש לומר דחייב.

אולם בספר מקדש מעט תמה על דבריו:

מקדש מעט שם:

וצריך עיון: דהא אין לך דירת ארעי גרוע מזו.

❖ **על איזה חלק מדברי הדעת קדושים הקשה המקדש מעט?**

הגר"י בלוי הסביר את דברי הדעת קדושים:

חובת הדר פרק ד סעיף ו הערה טו:

נראה... שהדעת קדושים מיירי באהל שדרך תשמישו אינו אלא כשעומד על הארץ, אע"פ שאפשר גם לטלטלו ולהעבירו ממקום למקום (ו)בזה סבירא ליה דבעת עמדו על הארץ - חייב במזוזה ובזה אין כאן תמיהת המקדש מעט... דלא אמרו בגמרא 'אהל עראי' אלא כששתמש בו בעת טלטולו (נפסור ממזוזה כשאינו ראוי למגורים).

ע"פ עקרון זה כתב הגר"מ שטרנבוך לגבי קרוואן המתנייד על גלגלים, ונודד ממקום למקום:

תשובות והנהגות כרך ב סימן תקמב:

יש לחלק: דשאני ספינה דנייד כל הזמן ולא נקרא קבוע כבית - בזה הוא דפטור, אבל כאן (בקרוואן) דגרים ומשתמשים בו כבית במקום קבוע, מסתבר אם נמצא במקום קבוע שלשים יום דומה לקבוע, וחייב... במזוזה.

❖ **האם מגורים זמניים בקרוואן מחייבים לקבוע מזוזה?**

ג. דין קרוואן שהועבר ממקום למקום

❖ **האם יש להוריד את המזוזות קודם העברת הקרוואן ולקובען בשנית כשינוע במקום החדש?**

כתב השו"ע:

שולחן ערוך יורה דעה סימן רפו סעיף טו:

הבית, אף על פי שאין לו דלתות - חייב במזוזה. ויש מי שפוסק.

הש"ך העיר שלדעת הפוסקים ממזוזה אין לקבוע מזוזה קודם תליית הדלת:

ש"ך שם ס"ק כה:

ואם קבעה (את המזוזה) קודם תליית הדלת - לא יצא ידי חובתו כשנותן הדלת אחר כך, דהוי 'תעשה ולא מן העשוי'.

אולם במידה והדלת הוסרה אין בכך משום תעשה ולא מן העשוי:

פתחי תשובה שם ס"ק יד:

כתב הגאון מהר"י ז"ל מליסא... אם קבעה כשהיה דלת ואח"כ נוטל הדלת וחוזר ותולה אותה - אין בזה חשש משום תעשה ולא מן העשוי.

והסביר טעמו:

פתחי תשובה שם ס"ק יג:

